

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit. The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website

<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhed
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
<https://egangotri.wordpress.com/>

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M177 विषय धर्मशास्त्र
नाव. धर्मत्व प्रयोग mss.
लेखक/लिपीकार —
पृष्ठ 4 काल शके 1672 पूर्ण/अपूर्ण

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ ब्रह्मब्रह्मप्रयोगविशेषाः॥ स्नानाचमनादिना शुचिर्भूत्वा॥ ब्रह्मत्वं क
 रिष्यामि॥ इत्यागुरितो विहारं प्रविशन् प्राङ्मुखो भवन्मनं कुर्यात्॥ यतोपरीतो पैतृकमानुष
 योरपि कर्मणोर्वचनादृते अंतर्विहारे शुचिरेव नित्यं स्यात्॥ शक्यं चेदतापितथैव॥ विहारा
 द्ब्यावृत्तिरविशिष्टेव॥ कर्माभिमुख्य एव त्तमनस्त्वापि पत्तेः॥ अंकधारणमुपवेशांगतया
 प्राप्तं वा वदासनं अनुवर्तते तावत्॥ कर्तुरंगस्य दक्षिणांगतया विशेषः॥ ध्रुवाणां व्रजतां
 च पुरुषाणां यानि कर्माणि तेषां दक्षिणतो नित्यो भवेत्॥ ध्रुवेषु ध्रुव एव भवेत्॥ व्रजतां
 कर्मसु नित्यं दक्षिणत्वा य व्रजं नैव भवेत्॥ ध्रुवाणां व्रजतामिति कर्तुं विशेषणं नमः॥
 नित्यत्वमत्रोपक्रमप्रभृत्यापरि समाप्ते दक्षिणत्वसिध्यर्थं केचित्कर्मणिकश्चित्तिष्ठ
 तिकश्चिद्भुजति तत्र भूयसां धर्मः परिहृत्यते॥ यत्र बोहिर्वेदिवसती वेरीग्रहणादिकर्तु
 यां हि मामभिमुख्य व्रजेति॥ कृत्विजस्तत्रतामेव दिशं प्राचीं कृत्वा दक्षिणतो नित्यो भवेत्
 तिष्ठतां ये होमावषट्काररहितास्तेषु स्थानमासनं वा भवेत्॥ अन्यत्रासनं॥ प्रणताप्र

णयधेनोपलसितादूर्ध्वं आहविष्मन्मंत्रोच्चारणात् । आसनेमेव । अत्र वाग्यमोपि
 कुर्यात् । सर्वत्र मंत्रवतिकर्मणि वाग्यमः । पशौ अग्निप्रणयनामारभ्य आवात्वालमार्ज
 नात् वाग्यमः । सोमे । घर्ममारभ्यातिप्रैषं चारभ्या सुब्रह्मण्यायाः वाग्यमः । प्रातरनु
 वाककालादूर्ध्वं आ अंतयमिग्रहयागात् वाग्यमः । तथा सवनत्रयेऽपि पुरोळाशप्रचा
 रमारभ्य आपुरोळाशेष्वायाः । स्तोत्रादौ स्तुध्वमित्यारभ्या शस्त्रयाज्यावषट्कारानु
 मंत्रणात् । पवमानस्तोत्रेषूपकरणदारभ्य समाप्त्यंतं । होतुर्नमिः प्रवक्तृ इत्यारभ्या
 ज्यभागांतं याज्यानुवाक्यमध्ये च निगदानुवचनाभिष्टवनशस्त्रजपानां चारभ्या
 समाप्ते ॥ वाग्यमः । अस्थ भ्रेषे अतो देवा अवंतु न इत्येव जपेत् ॥ तथा अग्निप्रणयने
 णिषोमीयप्रणयने तदंताद्वाग्यमः ॥ न पूर्वैर्द्युः प्रणयने तदादित्यनियमः । तथा ह्य
 सद्यस्कालेषु पूर्वैर्द्युः प्रणीयते वरुणप्रघासादिषु ॥ अग्निप्रणयने दक्षिणतो ब्रज
 त एवाशुः शिशान इत्येतत्सूक्तस्य जपः तत उपवेशनादि ब्रह्मजपः । अग्नीषोमीय

प्रणयनादिने तदंते जपः । न पूर्वैः सोमेयदग्निप्रणयनंतदंतेन ब्रह्मजपः तत्र निरसनो
 पवेशने एव भवतः । अन्यत्र विस्मृष्टवागपियज्ञमनाः स्यात् ॥ क्रियमाणपदार्थपराम
 र्शोऽप्युक्ते मंत्रयोः कर्मणोर्वापि अंतरिते मंत्रे कर्मणि वा स्वयमुपलक्ष्य परेण वा क्ते
 दक्षिणं जान्वा च वक्ष्यमाण मंत्रेण वक्ष्यमाणान्वा वाङ्मूर्तौ कुर्यात् ॥ सर्वेषां नैमित्तिकानां प्राय
 श्चित्तं निमित्तादनंतरं कर्तव्यं यस्य पुनर्बलवता प्रमाणेनानंतरं कर्तुमसंभवः तस्य यावत्संभ
 वमुत्कर्षेनात्यंतं बहुघृणिनिमित्तेषु युगपद्वातेष्वेवाङ्मूर्तिः कर्तव्या न प्रतिनिमित्ते । अविज्ञा
 त इति स्मार्त्तानां शौचावमनादीनां त्रैषेभ्यः स्वः स्वाहो हेति । प्रयाजेभ्यः प्राक् कृत्स्न
 कर्मणि अंगारं वहिष्य रिधिनिर्दत्तं । तं स्मृत्वा दंडेनाभिनिदध्यात् । मंत्रे ऊहः प्रतिदिशं ।
 मातपो मायज्ञस्तपः मायज्ञपतिस्तपः नमस्ते अस्त्वाय ते नमो ह्यपराय ते नमो यत्र
 निषीदसि अध्वर्यु माहिंसीर्यजमानं माहिंसीः इति पूर्वस्यां ॥ मात-दसि ब्रह्माणं माहिं
 सीर्यजमानं माहिंसीः दक्षिणस्यां ॥ मा-सि होतारं माहिंसी । पत्नी माहिं० र्यजमानं

णयच्छेनोपलसितादूर्ध्वं आहविष्मन्मंत्रोच्चारणात् । आसनमेव । अत्र वाग्यमोपि
 कुर्यात् ॥ सर्वत्र मंत्रवतिकर्मणि वाग्यमः ॥ पशोऽग्निप्रणयनामारभ्य आचत्वालमाजं
 नात्र वाग्यमः । सोमे । घर्ममारभ्यातिप्रेषं चारभ्या सुब्रह्मण्यायाः वाग्यमः ॥ प्रातरनु
 वाककालादूर्ध्वं आअंतयमिग्रहयागात् वाग्यमः । तथा सवनत्रयेऽपि पुरोळाशप्रचा
 रमारभ्य आपुरोळाशेष्वायाः । स्तोत्रादौ स्तुध्वमित्यारभ्या शस्त्रयाज्यावषट्कारानु
 मंत्रणात् । पवमानस्तोत्रेषु पाकरणादारभ्य समाप्त्यंतं । होतुर्नमिः प्रवक्तु इत्यारभ्या
 ज्यभागांतं याज्यानुवाक्यमध्ये च निगदानुवचनाभिष्टवनशस्त्रजपानां चारभ्या
 समाप्ते ॥ वाग्यमः । अस्थभ्रेषे अतो देवा अवंतु न इत्येवं जपेत् ॥ तथाग्निप्रणयने
 ग्निषोमीयप्रणयने तदंताद्वाग्यमः ॥ न पूर्वैर्द्विः प्रणयने तदादित्वनियमः । तथा ह्य
 सद्यस्कालेषु पूर्वैर्द्विः प्रणीयते वरुणप्रधासादिषु ॥ अग्निप्रणयने दक्षिणतो ब्रज
 त एवाशुः शिशान इत्येतस्मिन् जपः तत उपवेशनादि ब्रह्मजपः । अग्नीषोमीय

प्रणयनादिने तदंते जपः । न पूर्वैः । सोमे यद्वाग्निप्रणयनं तदंतेन ब्रह्मजपः तत्र निरसनो
 पवेशने एव भवतः । अन्यत्र विस्मृष्टवागपियज्ञमनाः स्यात् ॥ क्रियमाणपदार्थपिराम
 शोऽप्युत्क्रमे मंत्रयोः कर्मणोर्वापि अंतरिते मंत्रे कर्मणि वा स्वयमुपलक्ष्य परेण वोक्ते
 दक्षिणं जान्वा च वक्ष्यमाण मंत्रेण वक्ष्यमाणान्ना वाङ्मतीर्तुं कुर्यात् ॥ सर्वेषां नैमित्तिकानां प्राय
 श्चित्तं निमित्तादनंतरं कर्तव्यं यस्य पुनर्बलवता प्रमाणेनानंतरं कर्तुमसंभवः तस्य यावत्संभ
 वमुत्कर्षो नात्यंतं बहुष्वपि निमित्तेषु युगपद्वा तेष्वेके वाङ्मतीः कर्तव्या न प्रतिनिमित्ते । अविज्ञा
 त इति स्मार्त्तानां शौचावमनादीनां भेषे भूर्भुवः स्वः स्वाहेति । प्रयाजेभ्यः प्राक् कृत्स्न
 कर्मणि अंगारं वहिष्य रिधिनिर्वृत्तं । तं स्मृत्वा दंडेनाभिनिदध्यात् । मंत्रे ऊहः प्रतिदिशं ।
 मातपो मायज्ञस्तपन्मायज्ञपतिस्तपन्मसो अस्त्वायते न मोरुद्रपरायते न मोपत्र
 निषीदसि अध्वर्यु माहिंसीर्यजमानं माहिंसीः इति पूर्वस्यां ॥ मात-दसि ब्रह्माणं माहिं
 सीर्यजमानं माहिंसीः दक्षिणस्यां । मा-सि होतारं माहिंसी । पत्नी माहिं० र्यजमानं

२ सीः॥ पश्चिमस्यां॥ मातृ-सिआग्नीध्रं मा-र्यजमाहिंसीः॥ इत्युत्तरस्यां॥ ऊर्ध्वतुश्च न
 एकमिति संवपेत्॥ विषेशे वचनं विना प्रायश्चित्तं त्वाहवनीये॥ तमंगारमाहवनीये
 उपहरेत्॥ आहं यज्ञे दधे निरुक्ते रूपा स्यात्तदं देवेषु परिददामि विष्ठात्॥ सप्रजोस्त्वं शत
 हिमामदंत इह नो देवा मयि शर्म यच्छत॥ प्रहृतमेवांगारमभिद्रुयात्॥ सुवेणम
 हस्रशृंगो वृषभो जातवेदास्तोमसृष्टो धृतवांस्तु प्रतीकः॥ मानो हिंसीद्विंसितो नेत्वा जहा
 मि गोपोषं वनो वीरपोषं वयच्छ स्वाहा॥ सर्वप्रायश्चित्तं विष्णुस्मरणं अथ दर्शपौर्णमा
 स ब्रह्मत्वप्रयोगः ब्रह्मा ईशान्यामाचम्य दक्षिणावदग्रेष्वाहवनीयं दक्षिणपादे नाग्र
 तो गच्छन् समस्तपाप्ये गुह्य आसनार्थं दर्भदक्षिणभागस्थं एकं कुशमंगुष्ठे पक
 निष्ठिकाभ्यां गृहीत्वा प्राञ्जुखः स निरुक्त्यां निरस्यति॥ निरस्तः परावसुः अ
 पः उपस्थस्य॥ तेषु कुशेषु अंकधारणया प्राञ्जुख एव उपविशेत्॥ इदमहमवी

सोः स दने सीदामि॥ आसमाक्षिपय्यात्तमुपविशेत्॥ बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्म सदन आ
 शिष्यते बृहस्पते यज्ञं गोपाय॥ इति जपेत्॥ ब्रह्मन्नेपः प्रणेष्यामीति श्रुत्वा भूर्भुवः
 स्वबृहस्पतिप्रसूतः॥ ॐ प्रणय जपो नुमंत्रणं आप्यायनं उपस्थानं मंत्राः कर्मक
 रणं च उपांशुप्रयोगेण॥ यथा कर्मत्वा देशाः कार्याः॥ ब्रह्मन्नुत्तरं परित्याहं परित्याहं
 प्यामीति श्रुत्वा भूर्भुवः स्तुतः॥ ॐ परिगृहाण॥ इच्छान्वोरंभो पोष्यं च॥ प्राशि
 त्रमाक्रियमाणमीक्षते॥ मित्रस्य त्वाचक्षुषा प्रतीक्षे॥ तदंजलिना प्रतिगृह्या देव
 स्य त्वासवितुः प्रसवे श्विनो बीडुभ्यां पूष्णे हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामि॥ तं प्राशित्रं
 प्राग्दंडं वेद्यां केशेषु निधाय॥ दृष्टिं व्यास्त्वानाभौ सादयाम्यदित्या उपस्थे॥ अं
 गुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यां दंतैरपीडयन् प्राश्नीयात्॥ नाभिमाकुरु मे त॥ इदं स्य त्वाज
 हरेदधामि॥ अग्नेष्वास्येन प्राप्नामि बृहस्पते सुरवेन॥ आचम्य मुञ्चेणापः

ब्र. प्र.

३

पिबेत् ॥ सत्येन वाभिजिघर्मिया अश्वतर्देवतास्ता इंदंशमयंतु चक्षुः श्रोत्रं प्राणान्मेमाहिंसीः
पुनराचम्य प्राशित्रं प्रक्षाल्य आत्मनमभिमुखेन रुस्तेनात्मनः पुरतः स्त्रियः सिंचेत् ॥ चतुर्थी
करणे कृते ब्रह्मण आनीतं ब्रह्म भागं प्राशित्रे निदध्यात् ॥ तस्य पश्चात् कुशेषु यजमानभागं
निदध्यात् ॥ ततो न्वाहार्यमवेक्षेत ॥ प्रजापतेर्भागो स्यूजस्वान्ययस्वानक्षितिरसि मा मे
क्षेष्टा अस्मिंश्च लोके मुष्णिंश्च ॥ अन्ये नांगे नास्य शत्रव जिघ्रेत् ॥ प्राणापानौ मे पाहिका मा
यत्वा ॥ शिष्टं पुलाक कला मात्रमन्वाहार्या इहीत्वा ब्रह्म भागे निदध्यात् ॥ ब्रह्म भागान्वाहा
र्यं प्रतिग्रहेण मंत्रः स्पृष्ट्वा जपः ॥ कइदं के स्मा अदात् कामः कामायादात् कामोदाता कामः
प्रतिग्रहीता कामं समुद्रमाविश कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि कामे तत्ते वृष्टिरसि द्यौः स्वाददातु
पृथिवी प्रतिगृह्णातु ॥ दिवारं पठनीयः ब्रह्मन् प्रस्थास्याम इति श्रुत्वा ॥ बृहस्पतिर्ब्रह्मा
ब्रह्म सद न आशिष्ट बृहस्पते यज्ञमजगुपः सेयत्तं पाहिस यज्ञपतिं पाहिस मां पाहि भूर्भुवः
स्व बृहस्पति प्रसूतः ॥ ओं प्रतिष्ठा ॥ गार्हपत्यस्य वायदे शो जान्वा न्यभूः स्वाहा तथैव दक्षिणा
य-

३

भो भुवः स्वाहा ॥ तथैवाहवनीये भूर्भुवः स्वः स्वाहा ॥ कृत्विजां कर्मोपरतेषु अतुपरते यजमानक
र्मणि जघन्यः सन् सर्वप्रायश्चित्तानि जुहुयात् अत्र ब्रह्माणमाग्नीध्रो न्वारभते ॥ अयाश्वा
मे स्य न भिक्षास्तीश्च सत्यमिव मया असि ॥ अया सा वयसा कृतो या स न्हव्य सुहिवेयानो
धेहि भेषजं स्वाहा ॥ अतो देवा अवंतु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याः सप्त धामभिः स्वाहा ॥
इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं ॥ समूहं मस्य पांसुरे स्वाहा ॥ भूः स्वाहा ॥ भुवः स्वा
हा ॥ स्वः स्वाहा ॥ भूर्भुवः स्वः स्वाहा ॥ ततः संस्था जपेनोपतिष्ठते ॥ ॐ च मे
स्वरश्च मे यज्ञोपचैतेन मश्च ॥ यते न्यूनं तस्मै त उपयजेति रिक्तं तस्मै तेनमः ॥
ततस्तीर्थेन निष्क्रम्य विहारं प्रदक्षिणी कृत्य नमस्कुर्यात् ॥ ॥ विष्णुं स्मृत्वा ॥
॥ इति दर्शपूर्णमास ब्रह्मत्वप्रयोगः समाप्तः ॥ ॥ शके १६७२ प्रमोदसंवत् १७८६
मासि कृष्णपक्षे चतुर्थ्यां सौम्यवासरतदिने समाप्तः ॥ ॥ श्रीनारायणार्पणमस्तु ॥

ब्रे.प्र

४

रामनाम

४

[OrderDescription]
,CREATED=06.08.19 17:26
,TRANSFERRED=2019/08/06 at 17:29:18
,PAGES=7
,TYPE=STD
,NAME=S0001347
,Book Name=M-177-BRAHAMTV PRAYOG MSS
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,